

10—14 éves gyermekeink „időgazdálkodása”

Az utóbbi évtizedben a különböző munkaterületeken *időmérleget* készítették. Kiderült, hogy közösségek, kisebb nagyobb csoportok munkájáról, munkája hatékonyságáról, terheléséről és túlterheléséről semmi érdemlegeset nem tudunk addig mondani, amíg fel nem térképezzük, hogyan gazdálkodnak a rendelkezésükre álló idejükkel. Elkészült a *pedagógiai vezetők* időmérlege (Mezei Gyula: Az iskolavezetés szervezetsége és időgazdálkodása), sőt a *középiskolás diákoké* (Pataki-Gazsó-Várhegyi: Diákéletmód Budapesten) is, az *általános iskolások* körében viszont eddig ilyen vizsgálatot nem végzett még senki. A vizsgálatok mindig abból indulnak ki, hogy a vizsgált sokaság időmennyiségét bizonyos szempontok alapján (Alexandrov, Nikolajev tanulmányai) tipizálják. A legegyszerűbb csoportosítás az összes időt: 1. *munkaidőre* és 2. *szabad időre* bontja, ez utóbbin belül pedig különbséget tesz:

a) a munkahelyen kívül *egyéb munkára* (felnőtteknél pl. a „maszekolásra”, a kedvtelésből végzett házi és ház körüli munkára a takarítástól a kertészkedésig);

b) a *pihenésre* (aktív: séta, olvasás stb.; passzív: alvás);

c) és a *szórakozásra* (társaság, színház, film, sport, kirándulás, séta stb.);

d) valamint a *járulékos feladatokra* (pl. közlekedésre, bevásárlásra, utánajárásra, egészségi vizsgálatokra) fordított idő között. Ugyanakkor a legtöbb szerző mindjárt hozzátesszi, hogy ez a felosztás külsőleges, mert az *egyén szempontjából* másképp alakul a helyzet, egyeseknél elmosódnak a csoportok közti határok, hisz a munkában szórakozásukat is megtalálják, vagy éppen munkaidejük (kötelezően a munkahelyen töltött idő) nem esik egybe a munkára fordított idejükkel, mert munkaidőben pihennek. Mindez érvényes az általános iskola felső tagozatos tanulóira is. Az ő szempontjából különösen fontos, hogy ne *külső szemlélettel* minősítsük idejüket, azt vegyük figyelembe, *ahogyan azt ők látják*.

Az 1975/76. tanévben több mint 300 felső tagozatos tanulóval beszélgettem erről a kérdésről, majd körükben felmérést is végeztem. Hogy *következtetésre alkalmas adatokhoz* jussak, ügyeltem arra, hogy lakóhely, családi körülmények, életkor és tanulmányi eredmény szempontjából arányosan különbségek legyenek közöttük. Nagyon érdekes, hogy a megkérdezett gyerekek döntő többsége nem az ismertett hagyományos tipizálással értékelte idejét. Döntőbbnek tartották azt, hogy *hol kell* vagy *lehet* az időt eltölteniük. Ennek megfelelően különbséget tettek:

1. az iskolában kötelezően *eltöltendő* idő (tanítási órák, napközi otthon, tanulószoba stb.);

2. az iskolában *eltölthető* idő (ifjúsági mozgalom, szakkörök);

3. *otthon szülővel* és *szülők nélküli* idő;

4. és *szabad idejük* között, ez utóbbin csak azt az időmennyiséget értve, amelyben ők maguk dönthetik el, hogy mit csináljanak (egyedül vagy általuk választott társaikkal).

Többségük véleménye az volt, hogy az iskolában nincs, vagy nagyon kevés a szabad idejük. Sem az óráközi szüneteket (mert nem az udvaron töltik!), sem a szakköröket, sok esetben még a napközi otthonban a tanuláson kívüli foglalkozásokat sem tekintik szabad időnek. Az egyesületi sportolást, a versenyekre való felkészülés miatt inkább kemény munkának minősíti az érintett tanulók többsége.

Mindez könnyen megtévesztő lehetne, ha nem tennénk hozzá azt az észrevételt, hogy a gyerekeknél az *elfoglaltság* tipizálása nem esik egybe tartalmi értékelésével. Nagy szóródással a következőkben jelölik *legkedvesebb időtöltésüket*:

1. Az iskolán kívül társaikkal vagy egyedül szervezett program (konkrét tartalmi megjelölés nélkül): 75.
2. Szabadon választot könyvek olvasása: 54.
3. *Tánczenehallgatásban* (rádió, tévé, magnó): 44.
4. A tévézésben vagy a moziban vetített *filmekben*: 33.
5. Különböző *úttörő* rendezvényekben (első helyen: játék, kirándulás): 29.
6. *Táncolásban* (főleg 7. és 8. osztályosok): 23.
7. A *szülőkkel* együtt végrehajtott programokban (barkácsolástól a beszélgetéseken át a kirándulásokig): 16.
8. *Az iskolai kirándulásokban*: 11.
9. *A tanulásban*: 10.
10. Aktív *sportolásban* (versenyszerű edzésekre gondoljunk, hisz a többiek sportrajongása megoszlik a játék, a tévé stb. között): 10.
11. Egy-egy *tanárral* való együttlétben (tanítási órán, egyéb foglalkozásokon): 9.
12. *A napközis* foglalkozásokban: 7.
13. És *a csavargásban* (8. o. fiúk): 4 jelölte meg. (Összesen: 323.)

Számolnunk kell a válaszok esetlegességeivel (Grusin: A vélemények világa) pl. vajon az utóbbi időben milyen élményeket éltek át a felelők, amelyek pozitív vagy negatív irányban befolyásolták feleleteiket, de azzal is, hogy a kérdéses situációjában **mi nem jutott az eszükbe**. Ennek ellenére azt a következtetést joggal levonhatjuk, hogy a tanulók többségének érdeklődése nem esik messze az iskolában szervezett munkától (lényegében ehhez kapcsolódik a 2., 5., 8., 9., 11. és a 12. felelet). Ebből viszont azt is levonhatjuk, hogy *érdeklődésük kielégítésére* nem új formákat kell elsősorban keresnünk, hanem a meglévőket kell jobbra, tartalmasabbá, vonzóbbá tennünk. Válaszaik mutatják, hogy erre adott a lehetőség. Növelni kell és lehet a tanítási órák élményszerűségét, a napközi otthonok vonzását, az ifjúsági mozgalom szerepét, hatását, az iskola nevelési eredményeinek jelenlegi szintjét.

Nem közömbös az a következtetés sem, amelyet a vizsgálódásból a tanulók terhelésére, illetve *túlterhelésére* vonatkozólag vonhatunk le. Ebből a szempontból figyeljünk a számok vallomásaira, bármilyen hétköznapi tényeket is rögzítenek:

a) A tanulók egy csoportja (%-uk iskolánként, osztályonként változik) kizárólag a *kötelezőnek tekintett időt* tölti az iskolában. Ez azt jelenti, hogy egy év 8760 órájából kb. 1200-1300 órát (ha nem hiányzik egyszer sem). Összes idejének: kb. 15%-át.

b) Egy másik csoport a tanítási idő alatt átlagosan napi 8 órát tartózkodik az iskolában (pl. napközis), de az iskola által szervezett programok behatárolják szünidejét is (pl. napközis foglalkozások). Ezek összes idejük: 26%-ot (erősen felfelé kerekítve).

Nyilvánvaló ebből, hogy a tanuló – még az optimális esetben is – idejének lényegesen nagyobb részét *az iskolán kívüli hatások bonyolult rendszerében* tölti. Az iskola a jelenlegi maximumot csak akkor tudná átlépni, ha bennlakásos intézménnyé szerveződne át, ami képtelenség. Az iskola nemcsak azt az időt programozza a gyerek számára, amit falai között tölt el. Házi feladatokat ad, teljescs nem tudja kiiktatni az otthoni tanulást, a különböző különórákat; sőt a bevallott és titkolt külön korrepetálásokat sem. Társadalmi igény, hogy az iskola fokozottabban biztosítsa a testnevelési órákon kívüli sporolást; és szabad időkeretet kell biztosítania az ifjúsági mozgalom számára is.

Egyelőre az iskola nem tananyagával, hanem elsősorban *szervezeti formájával* terheli túl a tanulókat. Minél több programot szervezünk számukra *az iskola épületén belül*, annál kevésbé fejlesztjük saját időgazdálkodásukat, *ez pedig későbbi életvitelükre* is károsan hat. Ha tanulók számára oly döntő, hogy *hol kell* idejüket tölteniük,

programozásukban ebből szükséges kindulnunk. Ez pedig azt jelenti, hogy a szovjet és NDK iskolák példájára minél több tanításon kívüli programot az iskolán kívülre kellene áttennünk. Legsürgetőbb tennivalónk az ifjúsági mozgalommal kapcsolatban mutatkozik. Az őrsi foglalkozások „*őrsi órák*” maradnak a gyerekek és a pedagógusok szóhasználatában mindaddig, amíg a tantermek zártságában, iskolapadokban próbálunk romantikát, önfeledt játékélményt nyújtani számukra.

Iskolán kívüli könyvtárak, művelődési házak fogadnák őket. Ezekben az iskola legjobb pedagógusai foglalkozhatnának a gyerekekkel. Tisztelet vagy óradíjuk nem kerülne többre, mint a jelenlegi önellátásra törekvés (felszerelések, eszközök, óradíjak). Előnye lenne viszont, hogy rendeződne a pedagógusok feladatköre (az iskolai kötelező munka, iskolán kívüli különmunka), de végre rend teremtődne a gyerekek időgazdálkodása körül is. A tanulók szünidei foglalkoztatásáról pl. nemcsak az iskola gondoskodna, hanem az úttörő, a művelődési ház, a kerületi, nagyközségi könyvtár, a múzeum felkért pedagógusok bevonásával. A tanítási órán kívüli foglalkoztatás megnyugtató rendezését ez jelentené, mert ma a gyerekek úgy érzik: „*őket az iskola nem hagyja sem tanulni, sem játszani*” (B. D. 7. osztályos fiú), illetve „*szüleink mindig az iskolába küldenek, hogy ne legyünk a nyakukon*” (L. I. 7. oszt. lány).

DR. SOÓS ISTVÁNNÉ-DR. TÖRÖK GÁBOR

Szeged

A beszédhang-megkülönböztető képesség és készség kérdésköréhez

1. Úgy látszik, mintha a magyar írás- és helyesírás-tanítás olykor-olykor féllábra állna. Túlságosan a látási vonatkozásokon alapul, kevésbé tördök a hallásiakkal. Pedig kétségtelen, hogy a kóros mértékben gyengén író gyermekek jelentős részének a dyslexiája a u d i t í v természetű. [1] Nyilvánvaló, hogy a kórosság fokát el nem érő, de írásban sok hibát elkövető gyermekek közt is jelentős számban vannak auditív tekintetben fogyatékosok. (Itt természetesen nem a csökkent hallásélességre, nagyothalásra, hanem a hallási érzetek minőségi elemzésének a fogyatékosására gondolunk.)

Nem verjük félre a harangokat: az illetékesek is felfigyeltek már ezekre a problémákra (minderről majd később szólunk), de jó intézkedésekhez részletekbe menő helyzetismeret szükséges: itt pedig még jócskán van mit tenni.

2. Az íráshibáknak számtalan oka lehet. Milyen íráshibák származnak hallási okokból? [2] Pszichológus, pedagógus és nyelvész közös munkájával lehet csak leválasztani ezeket az egyéb okokból – főleg vizuális jellegű okokból – fakadóktól. A hangzási-hallási okú hibák közt ismét rendet kell teremtenünk, és csak aztán állapíthatjuk meg, hogy nem esik nálunk elég szó a beszédhangok megkülönböztetésének a fogyatékoságáról, a fonémadifferenciálási gyengeségről. Az ilyen szempontból fogyatékos gyermek helyesen, megfelelő módon ejti ki a beszédhangot a leírandó szóban, de akkor is bizonytalan egy-egy adott hang mibenlétében, akkor sem képes szilárdan tudatosítani magában, ha e hang környezetének fonetikai sajátosságai nem zavarják, nem befolyásolják téves irányban. (Nem kell most szólnunk a b e t ú környezetének zavaró